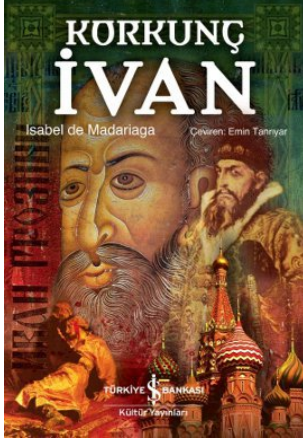

KORKUÇ İVAN

Serkan Acar

Isabel de Madariaga, *Korkunç İvan Rusya'nın İlk Çarı* (çev: Emin Tanrıyar) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, 554 sayfa (19 levha), ISBN: 9786053604341.

Siyasi bir teşekkül olarak tarih sahnesine çıktıkları 862 yılından itibaren muhtelif Türk kavim ve devletleri ile yakın temas içerisinde bulunan Ruslar hakkında yurdumuzda yapılan tetkikat maalesef yok mesabesinde. Hazarlar, Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar, Altın Orda Devleti, Türk-Tatar Hanlıkları ve Türkistan Hanlıkları bir yana Osmanlı Devleti ile de yoğun münasebette bulunup Türk Dünyası'na en büyük darbeyi indiren, imparatorluk geleneğine sahip bir devletin tarihine ilişkin araştırmaların atıl halde bırakılmış olması izahtan ilişkisiz bir durumdur. Hâl böyle iken özellikle Osmanlı

ve Cumhuriyet tarihi ile uğraşan akademisyenlerin defaten çalışılmış malum konuları ve transkripsiyonu bir yana bırakarak Türk-Rus ilişkilerine yoğunlaşmaları ya da en azından başlangıç safhasında bulunan ilim sevdalılarını bu sahaya sevk etmeleri elzemdir.

Tarih sahnesinde üstlendikleri büyük roller ve yaptıkları icraatlar ile Rusya tarihinin en mühim şahsiyetleri olan Korkunç İvan (1533-1584), Büyük Petro (1682-1725) ve II. Katerina (1762-1796) hakkında yurdumuzda henüz bir monografi kaleme alınmamış olması içinde bulunduğumuz vaziyetin vahametine şahadet etmektedir. Ayrıca hâlihazırda tedavisi mümkün görünmeyen bir başka hastalığımız da Rus tarihini inceleme konusunda Batılı akademik çevreleri taşeron olarak kullanma eğilimimizdir. Rusya tarihi, Rus dili ve Rus edebiyatı ile ilgili "ilim tahsil etmek üzere" Rusya yerine Amerika ve Avrupa'ya giden Avrupamerkezci (euro-centralist) "üstadların" sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Mamafih bu alanlardaki boşlukları doldurmaya çalışırken bile müracaat ettiğimiz yegâne kapı yine Amerika ve Avrupa'dır.

Öte yandan Avrupamerkezci olsak da olmasak da dilimize tercüme edilen her eserin Türk tarihçiliğine bir katkı sağladığını belirtmemiz gerekir. Nitekim Rusya tarihi mütehassısı Isabel de Madariaga'nın İngilizceden Türkçeye çevrilen yukarıda künyesi yazılı kitabı kısmen de olsa Korkunç İvan dönemi hakkındaki bilgi eksikliğimizi giderecek türdendir.

Söz konusu eser XXII bölümden müteşekkildir: I- Tarihsel Arka Plan (s. 1-26), II- III. Vasili'nin Saltanat

· Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı.

Dönemi (s. 27-46), III- İvan'ın Doğumu, Çocukluğu, Ergenliği, Taç Giymesi ve Evliliği (s. 47-70), IV- Aleksey Adaşev Dönemi (s. 71-88), V- Uzlaş Hükümeti (s. 89-108), VI- Kazan'ın Fethi (s. 109-126), VII- 1553 Hanedan Krizi: Askeri Politika, İç Siyaset ve İngilizlerin Gelişi (s. 127-144), VIII- Livonya'da Savaş ve Seçilmiş Konsey'in Sonu (s. 145-166), IX- Anastasya'nın Ölümü ve İvan'ın İkinci Evliliği (s. 167-186), X- Çar İvan ve Prens Andrey Kurbski (s. 187-206), XI- Oprichnina'nın Kuruluşu (s. 207-224), XII- Livonya'da Savaş ve 1566 Zemski Sobor'u (Ülke Meclisi) (s. 225-244), XIII- Birinci Boyar Komplosu: Kral Zigismund'a Mektuplar (s. 245-266), XIV- İkinci Boyar Komplosu: İvan Fedorov, Metropolit Filipp ve Staritsalı Vladimir'in İdamları (s. 267-284), XV- Armagedon (s. 285-308), XVI- Dış Politika ve Tatar İstisaları (s. 309-330), XVII- Oprichnina'nın Sonu ve Lehistan-Litvanya Tahtı Veraseti (s. 331-354), XVIII- Büyük Knez Simeon Bekbulatoviç (s. 355-376), XIX- Barış Görüşmeleri (s. 377-396), XX- Yam Zapolski Ateşkesi (s. 397-416), XXI- İvan'ın Ölümü (s. 417-434), XXII- İvan'ın Rusya'ya Bıraktığı Miras (s. 435-452), Notlar, Kısaltmalar, Sözlükçe, Seçme Kaynakça, Dizin (s.453-554).

Korkunç İvan döneminin neredeyse her yönüyle incelendiği eser kompozisyon olarak değerli ancak kaynak kullanımı açısından oldukça zayıftır. Zira söz konusu döneme ait birinci el kaynakların hiçbiri görülmemiş ve kitap tamamen araştırma eserler üzerine inşa olunmuştur. Filhakika N. M. Karamzin'in Rus Devleti Tarihi (История Государства Российского), S. M. Solovyev'in En Eski Zamanlardan Başlayarak Rusya

Tarihi (История России с Древнейших Времен) ve V. O. Klyuçevskiy'nin Geçmişten Yeni Zamanlara Rusya Tarihi (Русская История от Древности до Нового Времени) isimli Çarlık zamanında kaleme alınan fevkalade hacimli ve mühim eserler bu kitabın başlıca kaynaklarıdır. Uzun sözün kısası bahis mevzu eser ciddi bir akademik çalışmadan ziyade okunabilecek bir derleme mahiyetindedir.

Diğer taraftan kitapta bazı fahiş kronolojik hatalar da görülmektedir. Örneğin "Altın Orda Devleti'nin 1380 yılında İslam'a dönmesinden sonra..." (s. 2); yine "Moğolların 1340'ta İslam'a geçmelerinden sonra..." (s. 7) ifadeleri doğru değildir. Bilindiği üzere Altın Orda Devleti'nde İslam dininin kabulü Berke Han (1257-1266) döneminde gerçekleşmiştir. Ayrıca yukarıdaki hatalı tarihler kendi aralarında dahi tutarsızdır. Bundan başka "Prens Kasım tarafından XV. yüzyılın ortalarında Büyük Knez II. Vasili'nin onayıyla kurulmuş olan Müslüman Kasımoğulları Hanlığı..." (s. 110) ve "...bir kez Kazan hanı olup şimdiyse Kasımoğulları hanı olan Şah Ali..." (s. 150) ifadeleri de bariz biçimde yanlıştır. Zira Kâsım Hanlığı 1445 yılında Kazanlı Türk-Tatarların Rusları hezimete uğratması neticesinde yapılan bir anlaşmayla kurulmuştur. Yani bu devletin ihdası Moskova knezinin ihsan-ı şahanesiyle gerçekleşmemiştir. İsaabel de Madariga maa-lesef Çarlık dönemi tarihçilerinin varsayımlarını sorgulamadan kabul etmiş ve onlarınla aynı yanılığa düşmüştür. Ayrıca tarihte "Kasımoğulları" adını taşıyan bir siyasi teşekküle şimdiye kadar tesadüf edilmediği gibi Şah Ali Han da

Kazan tahtına bir değil tam üç kez oturmuştur.

Burada zikrettiklerimiz dönemin kaynaklarını kullanmaktan aciz müellifin düştüğü hatalardır. Bir de eser dilimize tercüme edilirken mütercim ve editör tarafından yapılan yanlışlıklar söz konusudur. Hâl böyle olunca kitabın tercümesini tek kelime ile değerlendirmek mümkündür: Rezalet. Mütercimin tarih bilmediği aşikârdır. “Terminoloji” kelimesini ise hiç duymadığı ya da önemsemediği belirgindir. Editör dersiniz ya kitabı okumamış ya da mütercim ile aynı evsafa “âlim” bir şahsiyet. İş Bankası Kültür Yayınları gibi muteber bir yayınevinde neşredilen baskısı mükemmel bir kitabın bu hallere sokulmasını akademik bir faciadan başka ne ile izah edebiliriz? Bilemiyoruz.

Gerçi XXI. asrın sözde ilim erbabından her türlü acziyet ve boş vermişliği beklediğimizden ötürü bu neviden içselleştirilememiş, ilim ve lisan iffetinden yoksun bir tercüme ile karşılaşmak açıkçası bizi pek şaşırtmadı. Fakülte koridorlarında cehalet kol gezerken hariçteki kalem ehlinin bu hür hatalara gark olması bir bakıma mazur görülebilir. Amacımız kimseyi tahkir ya da terzil etmek değilse de Türkiye’de ilmin ulaştığı bu alçak seviyeyi kabullenmek durumundayız. Ancak unutmamak gerekir ki yetkin bir editör hangi eseri kime tashih ettireceğini bilir. Umarız bu yarı değerli kitap ikinci baskıya hazırlanırken ruhu ilim ile iştigal etmeye münasip, dönemin terminolojisine vâkıf, ehil bir kimseye okutulup tashih ettirilir ve aşağıda işaret ettiğimiz yanlışlıklar yinelenmez. Yapılan terminolojik hatalardan bazıları şunlardır:

YANLIŞ	DOĞRU	SAY FA
Klüçevskiy	Klyuçevskiy	XIII
Ayzenştayn	Eyzenşteyn	XV
Rus prensler	Rus knezler	XX
Kiyef	Kiev	XXII
Prences Anna	Knyaginya Anna	1
Kliazima	Klyazma	2
Zemliya	Zemlya	2
Alamatifarika	Alâmet-i fârika	2
İarliki	Yarlıg (Han fermanı)	3
Büyükordu	Büyük Orda	4
Uluğ Mehmet Han	Uluğ Muhammed Han	4
Kasımoğulları Hanlığı	Kâsım Hanlığı	4
Astrahan	Astarhan	5
Türki dilleri	Türk dilleri	6
Çareviç	Tsareviç (Hanzâde)	6
Voevodstva’larında	Voyvodalıklarında	9
Sejm-sejmiki	Seymsejmiki	10
İyona	İona	11
Voçina	Votçina (malikâne-yurtluk)	16
Metropolit Danil	Metropolit Daniil	29
Stiazhateli	Styajatel (mal canlısı)	30
Nestiazhateli	Nestyajatel (zilyetçi)	30
Yunanlı Maksim	Maksim Grek (özel isim)	33
Osmanlı Elçisi Skinder	Osmanlı Elçisi İskender	35
Vizantiya	Bizans	39
Bit chelom: (birinin başını yere)	Bit çelom: (baş eğerek selamlamak)	41

vurması)		
Namestniki (teğmen)	Namestnik (genel vali)	44
Moskova Prenslığı	Moskova Knezliği	45
Kiaigorod	Kitaygorod	49
Mojayisk	Mojaysk	52
Viazma	Vyazma	64
Matveev	Matveyev	74
Strelyitsi	Strelestler (Rus Yeniçerileri)	74
Uezd	Uyezd (kaza-idari bölge)	76
Kostromo	Kostroma	79
İzbrannia Rada (Seçilmiş Konsey)	İzbrannaya Rada (Seçkinler Meclisi)	80
Bol'shaia kazna	Bolşaya kazna	93
Kaznaçey	Kaznaçı (Hazinedâr)	93
Tatar Krallığı	Tatar Hanlığı	109
Mehmed Emin	Muhammed Emin	110
Prens Kasım	Kâsım Han	110
Vasilyursk Kalesi	Vasilsursk Kalesi	111
Sviiazhsk	Sviyajsk (ırmak)	120
Ediger Mehmet	Yadigâr Muhammed	124
Vyborg	Vıborg	148
Filiyuşkin	Filyuşkin	160
Khilkov	Hilkov	162
Temriyuk	Temrük (Kabartay Hani)	173
Serpukhov	Serpuhov (şehir)	176
İbek	İbak (Sibir Hani)	180
Volhinya	Volinya	192
Zemşina	Zemşçina	214
Dvor'unu inşa etmek	Sarayını inşa etmek	215
Ahkubekoviç	Akkubek	237
Rzhansk	Rjansk	268

Kan aristok-rasi	Irsi aristok-rasi	269
Volkhov	Volkov (ırmak)	290
İvan'ın dvor'una mensup	İvan'ın sarayına mensup	343
Tatar Çareviç	Tatar Hanzâde	353
Barlaam	Varlaam	357
Kilise Prensleri	Ruhanî asilzâdeler	360
Archangel	Arhangelsk (şehir)	404